

Mr Vladimir Mičić*

INDUSTRIJSKA POLITIKA EVROPSKE UNIJE

Apstrakt: *Industrijska politika je bitan elemenat uspešnog privrednog i industrijskog razvoja Evropske unije, od velikog je značaja za konkurentnost industrijskih proizvoda i usluga. Industrijska politika kao aktivna i sveobuhvatna primena aktivnosti koje su usmerene na strukturno regulisanje i podsticanje konkurentnosti industrije, imala je dug evolutivni put razvoja do trenutka nastanka zajedničke nadnacionalne politike zemalja članica Evropske unije. Priroda takve politike može se posmatrati kao skup svih oblika aktivnosti kojima Unija u najširem smislu teži da usmerava industrijsko uređenje u pravcu koji se zajednički smatra najpoželjnijim. Tokom 90-ih godina, definisan je horizontalni pristup koordiniranoj industrijskoj politici, na principima otvorenog i konkurentskog jedinstvenog tržišta. Novi koncept industrijske politike Evropske unije, definisan je "Lisabonskom strategijom" i njenim revizijama.*

Ključne reči: *Industrijska politika, Evropska unija, Lisabonska strategija, revizija Lisabonske strategije.*

EUROPEAN UNION INDUSTRIAL POLICY

Abstract: *Industrial policy is a key element for successful economic and industry development, and it is of great significance for competitiveness of industrial products and services in European Union. Industrial policy as like active and all-inclusive appliance of activities which are directed to structural regulation and stimulate industrial competitiveness, it have on a long way development ad moment to begin common overnational politics of member countries European Union. Nature of that kind of politic can be observed as a gathering of all shapes of activities which establishment use as a tool to direct industrial arrangements in the way which is considered by every country as most desirable. With the ninetieth years, defined horizontal access coordinate industrial policy, based on principles to open and competitive united market. New concept of the European Union's industrial policy as defined in the "Lisbon Strategy" and its subsequent revisions.*

* Ekonomski fakultet - Kragujevac

Key words: *Industrial policy, European Union, Lisbon Strategy, Revisions Lisbon strategy.*

JEL Classification: L52

Uvod

Industrijska politika Evropske unije u prošlosti se shvatala kao skup aktivnosti države koje imaju za cilj postizanje industrijskih promena, putem podsticaja koji unapređuju proizvodnju određenih industrija ili podstiču ulazak i izlazak sa tržišta određenih industrijskih proizvoda. Međutim, visoke barijere ulaska na jedinstveno tržište Unije, eksternalije između preduzeća i tržišta zemalja članica, nesavršenost tržišta kapitala i radne snage, viskoki troškovi strukturnih prilagođavanja industrije i dr., doveli su do pojave intervencija na nivou Evropske unije, umesto na nacionalnim nivoima. U ostvarivanju ciljeva integracije industrijskih tržišta Evropske unije bio je potreban određeni nivo usklađenosti nacionalnih industrijskih politika.

Industrijska politika u Uniji se razvijala fazno, od sektorskog protekcionizma, ka horizonatalnoj podršci i jasnom promovisanju konkurentnosti, tj. od pasivne ka aktivnoj politici. Sadašnja industrijska politika obuhvata efektivnu primenu svih aktivnosti koje su usmerene na strukturno regulisanje privrede i kojima se podstiče konkurentnost. Ovakva industrijska politika, kroz sprovođenje određenih nadnacionalnih aktivnosti, prevashodno za cilj ima poboljšanje ambijenta za konkurentno sposobna preduzeća na međunarodnom nivou, produktivno i inovatorski orjentisana, naročito mala i srednja preduzeća, kao i jačanje konkurentnosti unapređenjem istraživanja i razvoja, kooperacije i olakšica za strukturna prilagođavanja.

Jedan od ciljeva industrijske politike od usvajanja Lisabonske strategije 2000. godine, je stvaranje osnova i uslova za razvoj inovativnog i tržišno konkurentnog industrijskog sektora, koji bi trebalo da obezbedi i ekološku održivost proizvodnje, tj. ekonomski opravdanu proizvodnju koja je orijentirana na rast, i osigurava prilike za buduće generacije. Konkurentnost industrijske proizvodnje osnova je strategije održivog razvoja Evropske unije, koja počiva na ekonomskim i ekološkim pretpostavkama. Stoga je održanje i razvoj

konkurentnosti postao neophodan element za uspešnosti održivosti industrijskog razvoja Unije.

U takvim uslovima i okolnostima rastuće globalizacije i sve izraženije međunarodne konkurencije, Evropska unija je 2005. godine predstavila novu i jedinstveniju industrijsku politiku, čije cilje stvaranje bolje klime za razvoj svih industrijskih sektora. Nova industrijska politika predstavlja stub implementacije i realizacije ambicioznih ciljeva Lisabonske strategije i njenih revizija iz 2005. i 2008. godine.

1. Industrijska politika od osnivanja Evropske ekonomske zajednice do Ugovoru iz Maastrichta

Industrijska politika (IP) ili politika u oblasti industrije spada u najspornije politike Evropske unije (EU). Već sam naziv poglavlja u Ugovoru, "Industrija" umesto "Industrijska politika", odražava razlike koje postoje još od osnivanja Evropske ekonomske zajednice (EEZ). S jedne strane, se nalaze države članice koje su tradicionalno, dirigovano-intervencionistički orjentisane, i s druge strane, one koje su tržišno-ekonomski, odnosno liberalno usmerene.

Ekonomsko-politička tradicija najuticajnijih zemalja članica, veoma se razlikuje u pogledu odnosa između tržišta i države. U Francuskoj, još od vremena Žana B. Kolbera, postoji duga tradicija centralizovanog upravljanja privredom. Sličan pristup ovom modelu imaju i neke zemlje Mediterana. Velika Britanija, od vremena Margaret Tačer, sledi skoro potpuno čist liberalni kurs u privredi. U Nemačkoj, u teoriji, a i u domenu političkog uređenja uzor predstavljaju shvatanja Ludviga Erharda, odnosno, koncept socijalne tržišne privrede (Vajdenfeld, V., et. al., 2003, s. 157).

Ekonomsko opravdanje za IP nađeno je u podršci tržištu u slučaju njegovih nesavršenosti i nedostataka. Primarni ciljevi IP, su bili različiti i imali su različitu težinu u zavisnosti od perioda posmatranja i od države članice. Oni su se uglavnom odnosili na stabilnost stopa rasta i rast proizvodnog potencijala, produktivnosti, zaposlenosti, izvoz i međunarodnu konkurentnosti. Drugim rečima IP u EEZ je predstavljala opšte sredstvo za povećanje društvenog bogatstva (Savić Lj., 2005, str. 139.).

Potreba stvaranja zajedničkog tržišta roba, ljudi, kapitala i radne snage, uslovljavali su filozofiju nadnacionalne IP. Ona je trebalo da poveća

usklađenost intervencije i donošenja odluka na nivou Zajednice. U izvesnom smislu to je trebalo da znači smanjenje značaja nacionalnih IP i povećanje sinhronizacije zajedničkih akcija.

Što se tiče razvoja IP Zajednice ona je starija od njenog zvanišnog priznavanja. Rimskim ugovorom Zajednica i države članice podelile su nadležnost u pogledu povećanja konkurentnosti industrije. Okvir za delovanje Zajednice omeđen je upućivanjem na sistem otvorenih i ka konkurenciji usmerenih tržišta.

Političke nadležnosti u oblasti IP, kao što je nadležnost za upravljanje investicijama i uticaj na investicione odluke pojedinačnih preduzeća, našle su se već u Ugovorima o osnivanju "Evropske zajednice za uglj i čelik", kao i "Evropske atomske zajednice" iz koje će nastati EEZ. Ipak, odsustvo eksplicitnih odredbi o IP u "Rimskom Ugovoru" rezultat je jasne uloge EEZ nametnute od strane država članica i ekonomsko-političke tradicije najuticajnijih članica, koja se razlikuje u pogledu odnosa između tržišta i države.

Začeci IP Zajednice, na početku bili su usredsređeni pretežno na Carinsku uniju u cilju stvaranja zajedničkog tržišta za plasman roba i jedinstvenom prostoru za industrijska preduzeća i njihovu proizvodnju (Audretsch D. B., 1993, s. 25).

Međutim, tek 1970. godine Zajednica je IP unela u svom memorandumu "Industrijska politika Zajednice" (COM (70)100, s. 1). Godine 1973. usvojen je prvi akcioni program IP, koji je pored horizontalnih zadataka, predviđo i sektorske mere u raspodeli sredstava. Ovo paralelno postojanje specifičnih sektorskih i horizontalnih zadataka odredilo je u narednom periodu aktivnosti nadnacionalne IP.

Nepostojanje eksplicitne definicije IP pred nju je postavilo isuviše opšte ciljeve: 1. dovršetak carinske i ekonomske unije; 2. rešavanje mnogobrojnih problema industrije pod nacionalnom i regionalnom odgovornošću, i 3. rast industrije.

Kako se EEZ pomerala iz negativne (pasivna IP) u pozitivnu (aktivna IP) integraciju, važnost nadnacionalne IP je rasla. Ipak, sve vreme su postojali konstitucionni problemi, konflikt interesa i ideologiju između članica, straha od nadnacionalnosti (velike članice) i nedostatak resursa.

I pored toga, što je ekonomska literature o IP u Zajednici neusaglašena i neprecizna, mogu se izdvojiti četiri perioda (etape) kroz koje je ona prošla:

- 1) period od Maršalovog plana do stvaranja EEZ (1947-1960);

- 2) period ubrzanog rasta do naftnih šokova (1960-1973);
- 3) post krizni period (1973-2000) i
- 4) period od 2000 tj. period posle Lisabonske agende.

Može se reći da je pristup IP bio na osnovama otvorenog i konkurentskog okruženja, što je rezultat dugog razvoja. Tako da se u razvoju IP Zajednice mogu se identifikovati faza sektorski orjentisane IP, primenjivana je do kraja 80-ih godina, i faza horizontalnog pristupa IP koja je počela da se primenjuje tokom 90-ih godina.

U periodu od 1957. do 1990. godine, kada je dominirala sektorski orjentisana IP, postojale su četiri usmerenja IP. Od 1958. godine do sredine 60-ih godina, tržište je podsticalo industrijsko restrukturiranje, a IP je bila pasivna. Između sredine 60 i 70-ih godina, stvarana je industrijska struktura na nivou zajedničkog unutrašnjeg tržišta, a IP je aktivnosti usmeravala na organizaciju, restrukturiranje preduzeća i unapređenje tehnološkog razvoja. Period do ranih 80-ih godina, je period defanzivne IP i restrukturiranja sektora u krizi, što je posledica neslaganja Zajednice i država članica. Od donošenja "Jedinstvenog evropskog akta" (JEA) 1987. godine, IP započinje promovisanje visokotehnoloških industrija (Sauter, W., (1997), s. 75,79).

Ipak, strukturna neizbalansiranost, rastuća integracija, zajedničko tržište, energetska kriza, ekonomski pritisak SAD i Japana, proizvodna konkurencija zemalja Jugoistočne Azije, usloveli su praksu zajedničke nadnacionalne IP na nivou Zajednice. Prvi korak ka koordiniranoj nadnacionalnoj IP, bilo je formalno prihvatanje nadležnost za politiku istraživanja i tehnološkog razvoja, koja je definisana u JEA iz 1987. godine. IP imala je prioritet u unapređenju visokih tehnologija, pa je tehnološka politika smatrana za centralni elemenat aktivne IP. Ovaj momenat je često predstavljan kao prvo uvođenje jedne zajedničke IP u "Rimski ugovor". Drugi korak učinjen je 1990. godine, kada je usvojen koncept "Direktiva IP u otvorenom i konkurentskom okruženju". Treći korak je uvođenje industrijske konkurentnosti u "Ugovor iz Mastrihta". Četvrti, i najznačajniji korak je usvajanje "Lisabonske strategije".

Prihvatanje "Direktiva IP" iz 1990. godine, i njihovo unošenje u "Ugovor o Evropskoj uniji", zasnovano je na neuspehu intervencija država članica, koja je bila praćena uskim nacionalnim interesima (COM (90)556, s. 2). Ekonomski nacionalizam bio je na snazi od naftnih kriza 70-ih godina.

Donošenje direktiva ostvareno je na bazi konsenzusa o potrebi vođenja i formi IP, kako bi IP sistemski uticala na povećanje konkurentnost industrije u

okvirima i van jedinstvenog tržišta EU. IP je postala primarno horizontalan usmerena na stvaranje tržišnog okruženja na principima slobodne konkurencije, otvorenog tržišta i usklađenosti i uzajamnog podržavana IP sa ostalim zajedničkim politikama. Države je dobila ulogu aktivnog katalizatora i inicijatora promena. Sektorske politike imale su zadatak da olakšaju prilagođavanja i smanje rizike.

2. Industrijska politika Evropske unije tokom 1990-ih godina

Dve međuvladine konferencije koje je započeo Evropski savet u Rimu 1990. godine, nisu se odnosile na problematiku IP, a nacrt Ugovora o EU nije uključivao IP. Međutim, na zahtev Belgije, Francuske i Luksemburga "Poglavlje Industrija" uneto je u Ugovor, što je imalo za cilj da poveća konkurentnost evropske industrije u odnosu na glavne spoljnotrgovinske partnere, kroz sistem otvorenih i konkurentskih tržišta.

Dakle, od "Ugovora iz Mاستrihta" IP u EU zasniva se na članu 157, Poglavlja "XVI – Industrija". Zajednici je ovim članom dodeljena, zajedno sa državama članicama, odgovornost za povećanje konkurentne sposobnosti industrije. Od tada se pod IP podrazumeva efektivna primena svih aktivnosti koje su usmerene na strukturno regulisanje privrede i kojom se podstiče konkurentnost. Ovakva IP putem određenih akcija prevashodno za cilj ima poboljšanje ambijenta za konkurentno sposobna preduzeća na međunarodnom nivou, produktivno i inovatorski orjentisana, naročito mala i srednja preduzeća (MSP), kao i jačanje konkurentnosti unapređenjem IR, kooperacije i olakšica za strukturna prilagođavanja.

Poglavlje "Industrija", ustvari predstavlja kodifikaciju "Direktiva o IP", čime su zvanično unete nadležnosti EU vezane za IP. Takvom definicijom IP je usmerena prema implementaciji precizne i jedinstvene evropske industrijske strategije, kako bi se ostvarila integracija, konkurentnost, zaposlenost i ekonomski rast, kao glavni politički problemi u kretanju prema Evropskoj monetarnij uniji (Sauter, W., (1997), s. 80,85).

Kako bi se rešili ovi problemi, 1993. godine doneta je "Bela knjiga o rastu, konkurentnosti i zaposlenosti", koja je usklađena sa Direktivama iz 1990. godine. Ovim dokumentom započinje novije planiranje IP na nivou EU, što je imalo za zadatak povećanje konkurentskih prednosti industrije EU u odnosu na industrije SAD i Japana. Ta prednost se manifestovala u mogućnostima za

masovnu proizvodnju, specijalizaciju, ekonomiju obima, inovacije, investiranje i široko evropsko povezivanje. Posebno važnim se smatralo širenje istraživanja, tehnološkog razvoja, edukacije i obuke, širenje trans-evropskih umrežavanja i partnerstva između javnog i privatnog sektora (Devine, P., et. al., 1996, s. 62).

Kao primarni cilj u Beloj knjizi postavljeno je povećanje zaposlenosti. Suština problema nezaposlenosti potiče iz 1970-ih godina, kada je stopa rasta u privredi smanjena sa prosečnih 4% na 2,5% početkom 90-ih godina, a posledica je bila 17 miliona nezaposlenih. Nedovoljna zaposlenost uzrok je imala u neadekvatnoj raspodeli, visokom nivou javne potrošnje (socijalna davanja), koji su uspostavljeni neadekvatnom makroekonomskom politikom, ali i nedovoljnim strukturnim prilagođavanjima i rastu troškova radne snage.

Posle Bele knjige sledio je čitav niz važnih dokumenata i direktiva koji su postali osnova horizontalne koncepcije IP: "Predlog za IP u EU i konkurentnost industrije" i "Predlog za mala i srednja preduzeća" 1994. godine, "Zelena knjiga o inovacijama", "Politika konkurentnosti evropske industrije" i "Akcioni program industrijske konkurentnosti". 1995. godine, "Rezolucija o industrijskom restrukturiranju i realokaciji industrije", 1996. godine, "Pregled jedinstvenog tržišta" koji obuhvata skup od trideset devet studija objavljenih u periodu 1997-1998. godine, i dr.

Evidentno je da je od 1990. godine, IP EU učinila veliki zaokret od sektorske politike ka jasnom promovisanju konkurentnosti, koja je shvaćena kao povećanje produktivnosti i realnog dohotka na održiv i neinflatoran način, sposobnost da se obezbedi visok i rastući životni standard i visoka stopa zaposlenosti na održivoj osnovi. Ciljevi IP čijem se ostvarenju težilo tokom 90-ih godina mogu se rezimirati kao:

- (1) podrška prekvalifikaciji radnika;
- (2) prekogranična mobilnost i razmena;
- (3) promovisanje tržišta preduzetničkog kapitala i ulaganja u kadrove;
- (4) subvencije za pozitivne eksterne efekte (tehnološko istraživanje) i
- (5) obezbeđenje stabilnog makroekonomskog okruženja i pristupa stranim tržištima na principu reciprociteta.

Realizacija navedenih ciljeva težište IP pomerila je od ranije zaokupljenosti unapređenja određenih sektora i preduzeća, ka horizontalnoj podršci u koordinaciji sa drugim politikama. EU je prešla sa sektorskog pristupa na ono što je u stvarnosti predstavljalo znatno širu promotivnu ulogu. To je u skladu sa

veoma opširnim ciljem sadržanim u Ugovoru na osnovu kojeg su Zajednica i države članice trebale da obezbede postojanje uslova neophodnih za konkurentnost industrije. U tom slučaju IP je obezbeđivala da ostale politike doprinose konkurentnosti industrije EU.

Prema tome, zajednička i integrisana IP na nivou Unije usmeravana je tokom 90-godina, ali i posle usvajanja Lisabonske strategije, ka vladinim intervencijama na:

- (1) eksternom tržištu (trgovinska politika);
- (2) domaćem tržištu (politika konkurencije);
- (3) faktorskim tržištima (na tržištu kapitala i tržištu rada);
- (4) i tri dodatne nezavisne komponente IP (politiku regionalnog razvoja, politiku tehnologije i razvoj okvirnih uslova za industriju (ili poslovno okruženje)).

Državne intervencije definisane kao “intervencije na tržištu proizvoda” obuhvatale su intervencije na eksternom tržištu (oblast trgovinske politike), i 2. intervencije na domaćem tržištu (politika konkurencije), i povezivane su sa aktivnim prestrukturiranjem industrija i politikom fokusiranom na strane direktne investicije.

Osnovne mere i instrumenti IP koje je Zajednica primenjivala odnose se na: opšte mere za razvoj tržišta i za ustanovljavanje EMU (IP je deo opšte ekonomske politike); spoljno-trgovinsku politiku (antidamping, bilateralne i multilateralne trgovinske ugovore sa posledicama na individualne industrijske sektore); socijalnu i regionalnu politiku (zbog neprihvatljivih regionalnih posledica procesa industrijskog restrukturiranja); politiku konkurencije (pravni instrumenti za intervenciju u tržišnim mehanizmima i instrumenti za kontrolu pomoći države sektoru industrije); IR politiku i unapređenje saradnje između industrijskih kompanija. IP je ostavljena i mogućnost direktne intervencije u nekim industrijskim oblastima, zbog njihovog značaja ili efikasnosti. Takođe, veliki tržišni izazovi za IP postoje u usmeravanju visoko-tehnološke i tradicionalne industrije, zbog njegove ekonomske međuzavisnosti, kao i u procesu industrijskog restrukturiranja.

3. Lisabonska strategija

Svetski tokovi globalizacije, ekonomska i politička dominacija SAD, visoka konkurentnost japanske industrije, kao i izrastanje Kine u novu ekonomsku silu, predstavljaju najznačajnije razloge za novi pristup IP u EU. Novi pristup i etapa u vođenju IP zvanično su započeli Lisabonskim samitom Evropskog saveta 2000. godine. Pred industriju EU postavljen je zadatak ostvarenja visoke konkurentnosti, odnosno, sposobnosti da građanima EU obezbedi rast životnog standarda, sa visokim stopama zaposlenosti u dugom roku, kao nosećem stubu održive razvojne industrijske strategije EU.

Marta 2000. godine u Lisabonu EU postavila je novi strateški cilj, da do 2010. godine postane najkonkurentnija i najdinamičnija privreda sveta, zasnovana na znanju i sposobna da ostvari održivi ekonomski rast, veću zaposlenost i socijalnu koheziju. U svrhu postizanja tog cilja, usvojena je sveobuhvatna reformska agenda pod nazivom “Zapošljavanje, ekonomske reforme i socijalna kohezija – put ka Evropi zasnovanoj na informacijama i znanju”, poznata kao “Lisabonska strategija (LS)” (European Council, 2000). Ona u sebi obuhvata program koji povezuje kratkoročne političke inicijative i srednjoročne i dugoročne privredne i industrijske reforme. Njena suština je u konzistentnom povezivanju delovanja EU sa onim u zemljama članicama, kao i povezivanju svih politika EU u ekonomskoj, socijalnoj i sferi životne sredine.

EU je 2001. godine u Geteborgu dodala LS dimenziju zaštite okoline. Kako bi se smanjio tehnološki jaz između EU i njenih glavnih konkurenata, EU je u Barseloni 2002. godine odlučila da podstakne istraživačke i inovacijske napore povećanjem ukupnog izdvajanja za istraživanje i razvoj, s ciljem da ta izdvajanja do 2010. godine budu 3% BDP, od čega bi dve trećine investicija trebalo da potiču iz privatnog sektora (Com (2002) 714, Final 2002, s. 5).

Kao tri ključne oblasti za ostvarivanje ciljeva LS identifikovane su: 1. istraživanja i inovacije, 2. informacione i komunikacione tehnologije (IKT) i 3. obrazovanje i obučavanje.

LS je predhodila analiza uzroka zaostajanja EU za SAD i Japanom. U njoj je konstatovano da SAD zahvaljujući novim tehnologijama i internetu, ostvaruju visok nivo produktivnosti. Suština nove strategije EU sastoji se u većem ulaganju investicija u IKT, reorganizaciju poslovanja preduzeća u pravcu

većeg korišćenja on–line veza, kao i investiranje u razvoj ljudskih resursa, odnosno u sticanje odgovarajućih znanja i veština.

4. Ciljevi industrijske politike prema Lisabonskoj strategiji

Lisabonska agenda prihvatila je ambiciozni program ekonomskih reformi i povećanja konkurentnosti industrije. Opšti cilj IP prema LS je stvaranje uslova za razvoj inovativne i tržišno konkurentne industrije, koji bi trebalo da obezbedi i ekološku održivost proizvodnje.

Prema LS, jačanje konkurentnosti EU i njenog potencijala za industrijski rast temelji se na sedam ciljeva, od ukupno 12 ciljeva LS: (1) šire i efikasnije korišćenje novih informacionih tehnologija (IT) i stvaranje evropskog prostora za istraživanje i inovacije; (2) dovršetak izgradnje jedinstvenog unutrašnjeg tržišta EU; (3) stvaranje efikasnih i povezanih finansijskih tržišta; (4) jačanje preduzetništva poboljšanjem i pojednostavljenjem regulatornog okruženja (naručito za MSP); (5) bolju socijalnu koheziju utemeljenu na promociji zapošljavanja; (6) unapređenju veština i unapređenju sistema socijalne zaštite; (7) održivom razvoju koji bi osigurao dugoročni kvalitet življenja.

Konkretizacija ciljeva LS podrazumeva da EU do 2010. godine ostvari: povećanje stope zaposlenosti sa 61% na 70%; povećanje godišnje stope rasta BDP na 3% (prosečna stopa u predhodnom desetogodišnjem periodu bila je 2,1%); rast investicija u IR na 3% BDP.

EU je izdala 2002. godine Saopštenje o “Industrijskoj politici u proširenoj Evropi”. Kako bi ostvarila ambiciozne ciljeve LS, Unija je napustila pretpostavku da u informatičkim i uslužnim (servisnim) društvima, i na znaju zasnovanoj ekonomiji, prerađivačka industrija ne igra ključnu ulogu (Com (2002) 714, Final 2002, s. 7). To je predstavljalo pokušaj da se definiše ova važna oblast politike u svetlu proširenja EU.

IP morala je da uzme u razmatranje zahteve ostalih politika (ekonomske, socijalne i ekološke), ali isto tako da vodi računa o potrebama same prerađivačke industrije. Iskazan je značaj i uticaj uslužnog sektora u privredi, ali isto tako je potvrđeno da je prerađivačka industrija izvor napretka EU. Saopštenje se suprotstavilo pogrešnom mišljenju da proizvodnja više neće igrati ključnu ulogu u informacionom društvu i društvu uslužnih delatnosti, koje se zasniva na znanju. Prema Saopštenju EU iz 2002. godine, dva ključna faktora

industrijske konkurentnosti zaslužuju posebnu pažnju: (1) znanje i inovacije i (2) preduzetništvo.

Proširenje EU sa dvanest novih članica, proširilo je tržište i povećalo je konkurentnost industrije EU, ali je stvorilo izazov harmonizacije i usklađivanja različitih industrijskih sistema. Za dostizanje ovakvih ciljeva, u okolnostima proširanja EU, postala je neophodna horizontalna IP, koja ima zadatak da stvori opšte uslove za konkurentnost industrije, u kombinaciji sa instrumentima drugih politika.

IP u koordinaciji sa drugim politikama EU, ima ključnu ulogu u sprovođenju strategija, stvaranju podsticajnog poslovnog okruženja i podršci investicionim aktivnostima koje stvaraju rast. Ključni mehanizam za sprovođenje LS postala je otvorena metoda koordinacije, koja se temelji na osnovnom vrednovanju (benchmarking-u), i širenju najbolje prakse među državama članicama.

LS je naglasila važnost znanja, istraživanja i inovacija za podsticanje industrijskog rasta, zapošljavanja i socijalne kohezije. LS je upozorila na potrebu boljeg integrisanja i usklađivanja istraživačkih programa i institucija na nivou EU, kako bi istraživanja postala produktivnija i inovativnija. Osnovna ideja je bila da se ogroman ali suviše fragmentisan, naučno-istraživački potencijal EU integriše i koordinira, sa ciljem maksimalnog korišćenja njegovih kapaciteta i rezultata. Iako EU ima dugu tradiciju u istraživanju i inovacijama, stvarni učinci tih istraživanja ostajali su često disperzni, zbog toga što se 80% naučnih istraživanja u EU odvijalo, ili se obavlja u sklopu nacionalnih ili regionalnih istraživačkih programa (Com 565, 2002, s. 7). Zbog toga je predloženo stvaranje Evropskog istraživačkog prostora (EIP). Važan sastavni element i glavni finansijski instrument sprovođenja projekta EIP bio je "Šesti okvirni istraživački program" u periodu 2002-2006. godine.

Zbog neophodnosti bolje integracije i usklađenosti istraživačkih programa i institucija na nivou EU i nastojanja da se podstaknu interesi privatnih ulagača u istraživanje i inovacije, donet je "Akcijski plan ulaganja u istraživanje" 2002. godine, s nizom novih mera. Sprovođenje tih mera trebalo je da pomogne EU da premosti rastuće razlike u nivou ulaganja u istraživanja između EU i njenih glavnih trgovinskih partnera. Namera akcijskoga plana bila je povećanje nivoa ulaganja u istraživanja sa 1,9 % BDP u 2001. godini na 3 % BDP do 2010. godine.

Akcijski plan obuhvatio je četiri područja aktivnosti: (1) proces koordinacije i stvaranje ključnih tehnologija, koje bi okupile brojne aktere i kako bi se sprovela zajednička strategija za razvoj i korištenje tih tehnologija u EU; (2) veća ulaganja industrije u istraživanja i povezanost istraživanja sa industrijom; (3) povećanje javnih finansijskih subvencija istraživanju; (4) poboljšanje okruženja za istraživanja i inovacije u EU, kroz zaštitu intelektualnog vlasništva, regulisanje tržišta proizvoda i s njima povezanih standarda.

Novi pristup inovacijskoj politici u EU uzrokovan je slabostima ove politike i malim ulaganjima u nauku i istraživanje. Nastojeći da redefiniše pristup inovacijskoj politici, EU je u središte inovacijskog procesa stavila industrijska preduzeća. Inicijative na području inovacijske politike EU posmatra kao doprinos zajedničkom okviru za jačanje politike preduzetništva, koja bi trebala da dodatno podstakne konkurentnost industrijskih preduzeća. I na kraju, preduslov za jačanje inovacija u EU među ostalim je i usvajanje odgovarajuće zaštite novih izuma i patenata.

LS je prepoznala i važnost stvaranja podsticajnog poslovnog okruženja, s posebnim naglaskom na MSP i preduzetništvo (MSPP). Kako bi se podstakle preduzetničke inicijative, prema LS važno je promovisati koncept preduzetništva, vrednovati preduzetničke uspehe, u obrazovnom sistemu razvijati preduzetničke veštine, smanjiti poresko opterećenje i prilagoditi sistem socijalne zaštite radi veće sigurnosti preduzetnika.

Konkurentnost i preduzetnička dinamika neposredno zavise od regulatorne klime za ulaganja u preduzetništvo. Opterećujuća regulativa, neefikasna tržišta i javne nabavke, kao i negativni stavovi prema riziku, sputavaju preduzetničke inicijative u industriji. Zbog toga je neophodno skratiti vreme, smanjiti troškove i pojednostavniti postupak osnivanja preduzeća u većini članica EU. Dostupnost izvora finansiranja je velik problem za MSP.

U sklopu LS postavljeno je nekoliko konkretnih zadataka podsticanja preduzetništva: (1) skraćanje potrebnog vremena i troškova za osnivanje poduzeća; (2) odluka o preduzetničkoj, inovativnoj i otvorenoj EU i "Višegodišnjim programa za podsticanje i podršku MSPP; 3) usvajanje "Evropske povelje za mala poduzeća"; 4) revizija finansijskih instrumenata Evropske investicione banke (EIB) i Evropskog investicionog fonada (EIF) kako bi se sredstva preusmerila u podršku visokotehnoloških i mikropreduzeća.

U 2000. godini usvojena je “Evropska povelja za mala preduzeća”. Sledeći zaključke LS koji se odnose na veću podršku MSPP, EIB je osnovala Grupu EIB (EIB i EIF), sa dominantnom ulogom u podršci konkurentnosti evropske industrije putem diversifikovane podrške aktivnostima MSP. Aktivnosti EIB prvenstveno se odnose na srednjoročne i dugoročne zajmove u saradnji s bankarskim sektorom, dok EIF predstavlja najvažniji izvor rizičnog kapitala u EU, za MSP u situacijama koje nisu u dovoljno pokrivenne uslugama na finansijskom tržištu.

Efikasna i povezana finansijska tržišta su jedan od temeljnih prioriteta LS. Naime, efikasna finansijska tržišta su pokretač ekonomskog rasta i zapošljavanja, preduzetništva, ali i razvoja novih tehnologija. Finansijski sektor EU danas doživljava temeljne reforme ubrzane tržišnom globalizacijom, korištenjem interneta i uvođenjem evra. Neuspeh u integrisanju finansijskih tržišta u EU uveliko je posledica razlike u nacionalnim zakonodavstvima, poreskim sistemima i političkim i trgovinskim barijerama. Iz tih razloga su mere LS najviše bile usmerene na uklanjanje postojećih prepreka i na uspostavljanje jedinstvenoga finansijskog tržišta EU. Finansijska integracija u EU temelji se na “Akcijskom planu za rizični kapital” (RCAP) i na “Akcijskom planu za finansijske usluge” (FSAP).

Uprkos postignutim rezultatima u integraciji finansijskih tržišta, EU je danas još uvijek na niskom nivou osiguravanja nižih troškova kapitala, dok su tržišta još uvijek prilično osetljiva na globalna kretanja. Evropska finansijska tržišta i dalje su fragmentirana u poreskom i zakonodavnom smislu. Uvođenjem evra kao valute, proces finansijskog integrisanja se ubrzava.

Jedana od najvažnih premisa LS jeste razvoj ljudskih resursa, obrazovanja i obučavanje svih građana za život i rad u društvu zasnovanom na znanju. U tom cilju EU usvojila je koncept permanentnog fleksibilnog sistema obrazovanja i doživotnog učenja, kao jedan od vodećih principa u definisanju IP, sa ciljem unapređenja znanja, veština i sposobnosti.

5. Revizija Lisabonske strategije u uslovima proširenja Evropske unije

Integracija novih članica u LS započela je na zasedanju Evropskog saveta u Goteborgu 2001. godine. Zemlje koje su pristupile EU, imaju veliki potencijal u pogledu rasta BDP (prosečno 4% godišnje), rasta produktivnosti i

sposobnost privlačenja investicija. Ovo je stvorilo očekivanja da će proširenje EU iz 2004. i 2007. godine sa 12 novih članica, doprineti rastu industrije i većoj trgovinskoj razmeni industrijskim proizvodima unutar EU. Napredak tih zemalja permanentno se prati kroz strukturne i sektorske pokazatelje.

Nove države postigle su visok stepen makroekonomske stabilnosti i učinile važan korak u pravcu otvaranja tržišta i modernizaciji institucionalnog, pravnog, administrativnog okruženja, i pivatizaciji, što je doprinelo njihovom značajnom industrijskom restrukturiranju. Ipak, njihova industrijska struktura se još uvek razlikuje od strukture industrije starih članica EU. Industrije ovih zemalja su manje specijalizovane, sa dominantnim udelom nisko-tehnoloških i radno-intenzivnih sektora (npr. proizvodnja hrane, tekstila, drveta i bazičnih metala), a produktivnost rada industrije je oko 50% produktivnosti u EU. Ključni faktor njihovog uspeha jeste sposobnost održavanja visokih ulaganja kako bi se stvorili uslovi za ekonomsku konvergenciju. Naime, BDP *per capita* novih članica je 45% proseka EU. Sa velikim prilivom SDI nove članice su izvukle velike koristi od tranfera tehnoloških, organizacionih i upravljačkih znanja i veština, kao i savremenih institucionalnih rešenja, čime su stvoreni preduslovi za njihovo postepeno približavanje. Stopa nezaposlenosti je veća nego u starim državama članicama, ali je stopa rasta zaposlenosti brža zato što nove članice sprovode reforme u skladu sa utvrđenim prioritetima.

U pogledu lisabonskih ciljeva ove države su usvojile “Strategiju Evropa plus”, i uzele su učešće u evropskoj strategiji zapošljavanja i povećanja socijalne kohezije. Od 2002. godine one su ravnopravno uključene u “Šesti istraživački program”, i aktivno saraduju s postojećim državama članicama u izgradnji EIP.

Rezultati istraživanja su pokazali da nove države članice sve više zaostaju za sadašnjim članicama u inovacijskom potencijalu. Nove članice zaostaju u ljudskom potencijalu, stvaranju znanja, načinu prenosa, finansiranju, a naročito u učincima, primeni znanja i inovacija u industriji. Uočljiva je i nesrazmernost između stope ekonomskog rasta i ukupnog ulaganja u IR. Stopa ekonomskog rasta u novim članicama u proseku veća nego u EU, a izdvajanje za naučno-istraživački sektor u tim zemljama tek je 4 % ukupnog izdvajanja EU.

Može se istaći, da se LS u novim članicama može posmatrati kao nastavak strukturnih reformi u industriji, što ih te zemlje sprovode više od 15 godina, kao i katalizator daljih napora prema dostizanju standarda EU. Zahvaljujući iskustvu temeljitih reformi u 90-im godinama, očekivanja su bila da bi nove države članice trebale snažano podsticati i doprineti daljem realizovanju ciljeva LS u

proširenoj EU. Ipak, prihvatanje zajedničke IP kratkoročno je izazvalo veoma negativne posledice u poslovanju preduzeća iz novih članica. Zbog toga je EU u tranzicionom periodu putem mera IP morala da pomogne ovim zemljama da ublaže i prevaziđu brojne i veoma ozbiljne probleme integracije njihovih industrija u industrijski prostor EU.

U nastojanju EU da postane najkonkurentnija svetska ekonomija koja se temelji na znanju, došlo je do velikog zaostajanja za planom sprovođenja ciljeva LS. Proširenje EU na 27 članica opisuje se kao dobrodošlo, ali je otežalo postizanje ciljeva, zbog čega će EU mnogo teže uhvatiti korak za SAD. Postalo je očigledno da je previše opštih ciljeva teško ispuniti, pa je predlagan i manji broj ciljeva i pomeranje roka za njihovu realizaciju. Ovakve alternative su odbačene.

EU je 2004. godine podstakla osnivanje grupe na visokom nivou za analizu sprovođenja LS. Grupa je 2004. predstavila izveštaj o sprovođenju LS, tzv. "Kokuov izveštaj" (www.entereurope, 2004., 17). Izveštaj je sadržao analizu sprovođenja i predlog mera za ispunjenje ciljeva LS. Napredak u sprovođenju LS, temelji se na većem broju indikatora. Indikatori pokazuju da je napredak neujednačen. Stoga je u izvještaju naglašeno da treba sprovesti konkretne i opsežne reforme kako LS ne bi postala sinonim za promašene ciljeve i neispunjena obećanja. Na temelju izveštaja, stanovišta država članica i izveštaja o Strategiji održivog razvoja, data je pesimistička ocena napretka u periodu 2000-2004. godine. Takođe, neka istraživanja istakla su slabosti u sprovođenju LS, koje su očite u velikim zemljama članicama, dok nove članice postižu bolje rezultate. Razočaravajući rezultati posledica su pretrpanog plana, slabe koordinacije i protivurečnih prioriteta zbog nedostatka političke volje u državama članicama, ograničenja poput institucionalne inertnosti i nedostataka podrške šire evropske javnosti. Naime, LS obuhvata i područja za koja EU nije nadležna, pa je dobrovoljna saradnja u sklopu tzv. "otvorene metode koordinacije", koja podrazumeva primenu iskustava drugih država članica i njihovo prilagođavanje specifičnim uslovima u svakoj članici, dala neadekvatne rezultate.

U 2004. godini prosečni rast privrede EU iznosio je 2,2%, dok je ekonomija SAD rasla 4,3%, Japana 4,4%, Indije 6,4% i Kine 9%, godišnje.

Iako je, tokom pet decenija produktivnost u EU rasle brže nego u SAD, a od 1996. godine EU svake godine zaostaje za SAD. Između 1991. i 2000. godine rast produktivnosti u industriji bio je 3,1% prosečno u EU, nasuprot 4,3% u SAD. U razdoblju 2000-2005. godine produktivnost u SAD rasla je

dvostruko brže nego u EU. Ova razlika se može objasniti značajno manjim razvojem visoko tehnološkog sektora u EU. U dodatku ovome, EU ima i nedovoljne inovativne sposobnosti. Uprkos cilju od 3%, potrošnja za IR je stagnirala na oko 1,9% od BDP, dok je u SAD narasla do 2,6%, a u Japanu na 3,1% BDP, posle 2000. godine. Ova stagnacija je zabrinjavajuća i zbog brzog porasta IR potrošnje u zemljama u razvoju, kao što je Kina. Takođe, deo IR troškova finansiran od strane industrije je niži u EU, nego u SAD, uprkos fiskalnim podsticajima. EU poseduje samo 25% broja патената по становнику u odnosu na SAD. Čak 32% populacije u SAD ima diplomu ili slično obrazovanje, dok u EU taj postotak iznosi 19%. SAD takođe, ulaže dvostruko više novca u studente od većine zemalja EU. Činjenica je i da evropski proseci kriju glavne razlike između zemalja u pogledu rasta industrijske proizvodnje i ulaganja u IR. Konačno, udeo kapitalnih investicija u BDP dva puta je veći u SAD nego u EU.

EU je svesna disperzivnih rezultata u merama inovativnosti, na osnovu pokazatelja inovativnosti по pojedinim zemljama članicama, kao i generalnih ekonomskih pokazatelja EU. Zbog toga EU kroz čitav niz programa i mera želi istaći važnost inovacija i inovativnosti. Prema izvještaju iz 2006. godine, ukazano je da su tri evropske zemlje: Švedska, Švajcarska i Finska ispred Japana i SAD, dok EU-15, a još više EU-27, zaostaju u inovativnosti. To je i podstaklo EU da definiše dodatne mere i stimulacije za podsticanje inovativnosti na svom prostoru. U materijalu simboličnog naslova "Pretvaranje znanja u praksu, strategija inovacija za EU praksu: Sveobuhvatna EU" iz 2006. godine, navodi se 10 akcija koje su dobile najviši politički prioritet kao deo LS za rast i poslove u EU (COM (2006.) 502, 11.12.2007.).

Većina razvijenih zemalja članica ima i dodatne nacionalne programe i jasne smernice svojih vlada. Karakterističan je primer vlade Velike Britanije koja izdvaja znatna sredstva za unapređenje poslovnih inovacija i razvoj tehnologije u cilju stvaranja vlastite ekonomije kao vodeće u prostoru ekonomije zasnovane na znanju. Između ostalih institucionalnih uređenja i postavljanja u smislu sprovođenja i praćenja smernica ističe se uspostavljanje novih mera u obrazovnom sistemu koje će podstaći učenje o tehnologijama, inženjerstvu i kao i podršci prenosa znanja iz istraživačkih centara u industriju.

Ipak, ističu se i pozitivni primeri u privredi EU, prvenstveno u zapošljavanju. Stopa zaposlenosti porasla je sa 62,5% u 1999. na 64,3 % u 2003. godini. Znatno se povećala zaposlenost žena, a u nekim članicama ostvarena je i ciljana stopa zaposlenosti starijih radnika od 41,7% i sl.

Postignut je napredak u nekim oblastima kao što su informaciono društvo, inicijative za ekonomske pritiske, smanjivanje razlike evropskih regija i industrija.

Kao odgovor na moguće negativne implikacije po industriju EU, industrijski lideri i političari su počeli da se zalažu protiv preseljavanja evropske industrije izvan EU, zbog jeftinije radne snage, nižih socijalnih troškova i veće fleksibilnosti regulative u istočnoj Evropi. EU je 2004. godine objavila dokument u kome je procenila konkurentnost evropske industrije i stopu rizika deindustrijalizacije, na osnovu čega su predložena posebna rešenja. Dislokacijom dela industrije EU u industrijske centre istočne Evrope, delom se izmešta i konkurentnost industrije u prošireni deo Unije, što sa stanovišta industrijskog razvoja otvara nove probleme.

Iako su utvrđena znatna odstupanja od plan kojima se ugožava mogućnost ostvarivanja postavljenih ciljeva, "Kokuov izvještaj" zalaže se za zadržavanje ambicioznih ciljeva i rokova. Naime, odlaganje sprovođenja LS moglo bi doneti dalje zaostajanje EU za SAD i privredama Azije, u kojima je privredni rast brži nego u EU. Stoga je zahtevano usklađeno, usmereno i brzo delovanje u svim državama članicama i na nivou EU, i to na pet prioriternih područja:

1. društvo znanja,
2. jedinstveno tržište,
3. popravljane preduzetničke klime,
4. izgradnja fleksibilnog tržišta rada i jačanje socijalne kohezije i
5. ekološki održiva budućnost.

Teško je kvantifikovati posledice i rezultate reformi lisabonskog tipa jer su sveobuhvatne i međusobno se dopunjuju. Jedan od najboljih primera jeste stvaranje konkurentnog poslovnog okruženja kroz program jedinstvenog tržišta. Deset godina nakon uspostavljanja jedinstvenog tržišta sprovedena su istraživanja koja su pokazala da bi BDP u 2002. godini bio za 1,8% niži, a zaposlenosti za 1,5%, da taj projekt nije ostvaren u periodu 1992-2002. godine. Procene pokazuju da bi troškovi neostvarivanja ciljeva LS bili veliki i da ih je moguće kvantifikovati, posebno uvidom u pokazatelje o sve većem jazu između potencijala rasta EU u poređenju sa ostalim spoljnotrgovinskim partnerima (SEC (2005) 385., 2005).

EU je 2004. godine odlučila da mora obnoviti temelje konkurentnosti, povećati potencijal rasta i produktivnost, ojačati socijalnu koheziju, stavljaajući

glavni naglasak na znanje, inovacije i optimalizaciju ljudskog kapitala. U toku 2004 i 2005. godine, EU je sačinila set predloga i donela je niz novih dokumenta, čime je započeta prva revizija ili obnavljanje LS.

Ostvareni rezultati LS ukazali su EU da se okvir promena i odgovornost za njihovo ostvarenje mora decentralizovati. To je značilo podelu odgovornosti između pojedinih država članica koje su bile dužne izraditi svoje nacionalne godišnje programe reformi unutar osnovnog koncepta LS. Zajednički okvir "Revidirane (Nove) Lisabonske strategije" zadržao je fokus na ciljevima koji su od bitnog značenja za razvojnu i stratešku poziciju EU u celini. To se od 2005. godine, unutar obnovljene LS, postiže putem dva akcijska komplementarna plana i programa i drugih aktivnosti: a) "Lisabonski program Zajednice" (*The Community Lisbon Programme, CLP*), b) "Nacionalnih programa reformi" ili "Jedinstvenog trogodišnjeg nacionalnog akcionog program za rast i zapošljavanje", (*National Reform Programmes, NRP*), c) "Izveštaja Komisije o napretku", i d) otvorene metode koordinacije (COM (2005) 24, 2005).

- a) Program za reforme na evropskom nivou ili Lisabonski program Zajednice, sprovodi se na nadnacionalnom nivou, i usmeren je na to da se: 1) EU učini atraktivnijim mestom za ulaganje i rad, 2) poveća ulaganje u znanje i inovacije za rast, i 3) stvori veći broj novih i boljih radnih mesta.
- b) Istovremeno zemlje članice sprovode reforme na nacionalnim nivoima (nacionalni programi reformi koji se izrađuju svake godine) na temelju dogovorenih smernica. One objedinjuju šire smernice ekonomske politike i smernice za zapošljavanje. Integrisane smernice se bave problemima mikroekonomije (proširenjem i produbljenjem unutrašnjeg tržišta, razvojem privlačnog poslovnog okruženja, razvojem okruženja koje podržava MSP i sl.) i makroekonomije (smanjenjem javnog duga, problematikom EMU, i sl.)
- c) Komisija saraduje sa zemljama članicama u sprovođenju reformi i procenjuje napredak u "Izveštaju Komisije o napretku". Koriste se nacionalni programi reformi kao glavni instrument za izveštavanje o sprovedenim ekonomskim i drugim merama. Simplificiranje izveštaja država članica u "Strateški godišnji izveštaj Komisije o napretku", služi kako bi se izvršila integracija i pojednostavio mehanizam otvorenog metoda koordinacije.
- d) Otvorena metoda koordinacije (benchmarking) ostala je i dalje važan instrument i metoda povezivanja i sprovođenja LS. Revizija LS je ojačala

koordinaciju, pa bi kontrola trebalo da postane efikasnija. Ona obuhvata dubinske analize, prenošenje dobre prakse uz odgovarajuće mere poput različitih vrsta pokazatelja za preduzeća ili inovacija, izvještaja o konkurentnosti u područjima kao što su istraživanje i razvoj i ljudski kapital.

EU je uvela “Korporativnu društvenu odgovornost” (CSR) kao ključnu dimenziju oživljavanja LS u svom dokumentu iz 2006. godine pod nazivom “Realizacija partnerstva u interesu rasta i zapošljavanja: pretvaranje Evrope u savršenstvo u pogledu CSR”. Cilj je stvaranje Evropske alijanse za CSR koja se ne predstavlja pravni instrument koji potpisuju preduzeća, nego sredstvo za mobiliziranje resursa i kapaciteta evropskih preduzeća i njihovih akcionara u interesu održivog razvoja, ekonomskog rasta i zapošljavanja (ec.europa.eu/enterprise/csr, 18). CSR nije zamena za javnu politiku, na nju se gleda kao na nešto što doprinosi ostvarenju ciljeva javne politike putem konkretnih aktivnosti.

U realizaciji ciljeva LS do 2007. godine u EU stiglo se do sledećih rezultata (COM (2007) 804 final, 2007):

1. Stopa zaposlenosti je povećavana za 1,4% (oko 2.75 mil. novih radnih mesta) i iznosi oko 62,5%;
2. BDP ima prosečnu stopu rasta od 2,3% i
3. Investicije u IR iznose 1,84% BDP.

Od 2008. godine, počeo je drugi trogodišnji period primene “Obnovljene LS” ili “Revidirane (Nove) LS”, putem svih programa, planova i aktivnosti koji su postojali u prvoj reviziji, što znači na zajedničkom nivou, ali isto tako i na nivou pojedinih zemalja članica. EU je putem “Obnovljene LS” iz 2005. godine ostvarila i neke pozitivne rezultate, pa je nastavila doslednu primenu strukturnih reformi, iz predhodnog trogodišnjeg perioda.

Unija je potrdila važnost integriranih smernica, pa je kao prioritete u “Lisabonskom programu Zajednice 2008-2010” istakla (COM(2007) 804 final, 2007):

- a) snažnije investiranje u znanje i inovacije,
- b) oslobađanje i jačanje poslovnog potencijala, naročito onog u MSP,
- c) veći nivo adaptacije tržišta rada, baziranog na konceptu fleksibilnosti, i
- d) energija i klimatske promene.

EU bi morala do 2010. godine da realizuje prioritete i sve započete revizije, kako bi ostvarila napredak strukturnih reformi, održivog razvoja i socialne kohezije, čime će ostvariti i napredak ciljeva zacrtanih u "Integrisanim smernicama za rast i zaposlenost".

6. Industrijska politika Evropske unije u narednom periodu

U okolnostima rastuće globalizacije i sve izraženije međunarodne konkurencije EU je 2005. godine predstavila novu i celovitiju IP, čije cilj stvaranje bolje klime za razvoj svih odseka industrije. Nova IP treba da postane osnov u realizaciji i propagiranju "Lisabonske strategije", a u stvarnosti je nastavak svih predhodnih dokumenata u oblasti IP. Nova IP je naslov koji je prvi put upotrebljen od strane potpredsednika Komisije za kompanije i industriju Gintera Verhojgena, novembra 2005. godine u Bolonji.

Spora realizacija cilja da EU postane "najkonkurentnija i najdinamičnija privreda na svetu do 2010", je u obnovljenim „Integrisanim smernicama za rast i zaposlenost 2005-2008. godine“ i „Radimo zajedno na rastu i zaposlenosti: Novi početak za Lisabonsku strategiju“, pored ponovnog pokretanja LS, predstavila novu, celovitiju i izmenjenu osnovu za IP u EU. Zadatak je stvaranje bolje klime za razvoj svih industrijskih sektora putem poštovanja osnovnih direktiva IP(COM (2005) 141 final, COM (2005) 24, 2005): (1) zaštita intelektualne svojine, (2) poboljšanje regulative EU u oblasti industrije, (3) povećanje uloge MSP u inovacijama, (4) razvoj međunarodne kooperacije i (5) podrška započetim strukturalnim prilagođavanjima industrije.

Naručita pažnja posvećena je uspostavljanju boljih okvirnih uslova za prerađivačku industriju, kao osnove ekonomskog rasta u EU. Ona doživljava posebne promene i suočava se sa velikim izazovima, pa je za njen dalji razvoj i uspeh, neophodno povoljno poslovno okruženje. Tome je predhodila svestrana i sveobuhvatna analiza svakog odseka pojedinačno, kako bi se u svakom definisali potencijali i problemi. U „Integrisanim smernicama za rast i zaposlenost 2005-2008. godine“, naglašeno je da se IP mora temeljiti na partnerstvu između EU i država članica. Neki izazovi IP zahtevaju da ona bude usmerena na evropski nivo, pošto je pojedine države članice u svojem izolovanom delovanju ne sporovode uspešno (npr. konkurentnost, produktivnost, inovacije, socijalna i ekonomska kohezija).

Glavna uloga IP je stvaranje okvirnih uslova za razvoj preduzeća i inovativnosti, da bi EU postala privlačna za industrijske investicije i stvaranje radnih mesta. Odgovornost preduzeća je u razvijanju proizvoda i procesa, poboljšanju znanja i tehnološkom razvoju. Zalaganje za horizontalnu prirodu IP, njenu efikasnost i izbegavanje povratka ka intervencionizmu, podrazumeva da instrumenti IP moraju biti posmatrani u posebnom kontekstu pojedinih industrija. Politike se moraju oblikovati po meri konkretnih karakteristika, mogućnosti i izazova odseka. Posledica ovoga jeste različiti značaj pojedinačnih politika (COM(2002) 714, 2002).

Nova IP sadrži set predloga i glavnih inicijativa za IP, uz naglasak inicijativa koje mogu dovesti do povećanja njene efikasnosti. Te inicijative se odnose na (COM (2005) 535, 2005):

- (1) Poboljšanje normativnog okruženja - industrijske kompanije moraju biti podvrgnute setu tehničkih pravila koji se tiču bezbednosti, zdravlja, zaštite okoline i potrošača. Cilj je smanjenje kompleksnosti pravila i pojednostavljenje postojeće regulative i njihovog uticaja na konkurentnost kompanija. Da bi se to ostvarilo predloženo je kodiranje, modifikovanje, ponovno pisanje i opozivanje pravila i direktiva. Ključni element koji bi omogućio da regulatorni propisi ne stvore nepotreban teret industriji je njihova predvidljivost;
- (2) Podizanje inovativne uloge MSP - u nameri da se ojača uloga evropskih MSP, čiji je dinamizam i stepen opstanka niži od onog u SAD. Uočavajući da je evropsko tržište za finansiranje inoviranja MSP još uvek ne razvijeno, buduća namera je podsticanje finansijskih institucija i privatnih investitora da više rizikuju. Značajniju ulogu u tome bi trebalo da imaju EIF sa novim garantnim mehanizma i stimulacija velikih kompanija za odvajanje malog dela budžeta za smelije investicije u MSP. Takođe, predloženo je i mehanizam transfera tehnologija prema Američkom modelu programa transfera tehnologija malom biznisu;
- (3) Finansiranje projekata Zajednice - EU kroz dominantno horizontalan pristup IP planira da uzime učešće u finansiranju industrijskih projekata (trans – evropske mreže) i dugoročnih istraživačkih programa čiji je cilj evropski javni interes usklađen sa industrijom. Za podršku IR, Komisija predlaže stvaranje Evropskog istraživačkog saveta, koji bi trebalo da sadrži agenciju koja bi odobrava finansiranje istraživačkih timova i konkurencije istraživanja;

- (4) Podrška strukturnim prilagodavanjima - EU planira da unapredi restrukturiranje i upotrebi strukturne fondove da osigura industrijsku konkurentnost i atraktivnost regiona u zaostajanju. Među planiranim merama je i finansijska pomoć za konstituisanje klastera i transfer tehnologija u ove regione, kao i pomoći radnicima da se prilagode promenama;
- (5) Stvaranje radnih grupa – EU u cilju unapređenja IP planira stvaranje radnih grupa koje će povezivati sve industrijske grane. Među ciljevima ističe se izrada nove trgovinske strategije, energetske strategije, procena industrijske konkurencije i harmonizacija i nastavak poboljšanja propisa za pojedine odseke prerađivačke industrije, i
- (6) Finansijske perspektive - Pokretanje nove IP u EU treba da bude podržano i u delu finansija i troškova. Planirani budžeti za “Sedmi okvirni programu” i IP, u periodu 2007-2013. godine su ukupno 72,7 i 4,2 milijarde evra. Ovo bi značilo trostruko povećanje troškova EU za istraživanje i inovacije, i iznosilo bi 12% BDP ili oko jedne šestine javnih troškova EU.

Neophodne podrške LS, zahtevaju da se predloži veliki broj novih mera napravljenih da podrže industrijsku konkurentnost, a posebno inovacije. Ove podrške neće isključivati učešće u finansiranju željenih projekata, uprkos akcentu koji je stavljen na horizontalni pristup IP. Takođe, važno je i u buduće osigurati jasnost mera uspostavljenih na nivou EU, njihov prioritet konherentnosti sa nacionalnim merama.

Sprovođenje IP biće tesno povezano i sa ciljem poboljšanja uslova za poslovanje MSP i preduzetništva. Politika prema MSPP treba da pokrije poslovno okruženje i omogući svim preduzećima, bez obzira na veličinu, pravnu formu, lokaciju i delatnost, da rastu i da se razvijaju. EU čini značajne napore za stalno poboljšanje uslova u kojima posluju industrijska preduzeća. To će podrazumevati (Savić, Lj., 2005, s. 171,172):

- (1) novi pristup politici proizvoda koji su u vezi zahteva zdravstvene sigurnosti proizvoda;
- (2) prilagodljivost oporezivanja, odnosno samostalan izbor preduzeća između alternativnih procedura oporezivanja, i
- (3) standardizovanje organizacionih šema i razvoj evropskog sistema standarda.

Fokusiranje na dosadašnje sistemske neuspehe ima veliki značaj za buduću IP u EU. Ona bi trebalo da razvija takav sistemski pristup koji bi, što je više

moguće, odgovorio na potrebe industrije. Moguće je identifikovati četiri glavne kategorije okvirnih uslova koji su relevantni za napredak buduće IP:

- (1) set opštih tržišnih uslova;
- (2) odredbe koja se odnose na posebne kategorije proizvoda i usluga;
- (3) institucije koje omogućavaju funkcionisanje tržišta (javne, polu javne ili privatne) i
- (4) načela, čiji je direktan uticaj teško proceniti i na koje je teško uticati u kratkom roku.

Za EU je veoma važno da osigura najpogodniju integraciju i ravnotežu industrijskih politika koje mogu dati doprinos ostvarenju postavljenih ciljeva održivog industrijskog razvoja.

Realizacija postavljenih ciljeva razvoja industrije EU, poboljšanja konkurentnosti i sprečavanja deindustrijalizacije, zahteva ispunjenje nekoliko zadataka u narednom periodu:

- (1) zadatak IP kao nadnacionalne politike, jeste da uspostavi predvidiv zakonski okvir za efikasno funkcionisanje industrije;
- (2) IP imaće zadatak da osigura potrebne uslove koji će omogućiti razvoj industrije, kao najvažnije delatnosti za realizaciju konkurentnog potencijala EU, i
- (3) IP mora da obezbedi da okvir, institucije i instrumenti budu efikasni i sposobni da pravovremeno deluju u skladu sa postavljenim ciljevima.

Zaključak

Za Evropsku uniju, situacija je u prošlosti bila nešto komplikovanija kada se radilo o IP i postojanju uslova za njenu koordinaciju na nivou Unije. Kako se Unija kretala ka pozitivnoj integraciji, važnost koordinirane nadnacionalne IP je rasla. Međutim, postojali su konstitucionalni problemi, konflikt interesa i ideologija između članica, strah od nadnacionalnosti, posebno velikih država članica i nedovoljnost resursa. Ipak, stvaranje zajednička IP Evropske unije predstavljalo je ključni element za uspešan privredni razvoj i od velikog je značaja za postizanje konkurentnosti industrijskih proizvoda i usluga, kako na jedinstvenom unutrašnjem tržištu, tako i u konkurentnosti prema glavnim spoljnotrgovinskim partnerima.

Možemo zaključiti, da je prvi čin stvaranja nadnacionalne IP Unije, bilo u prihvatanju tehnološke politike i unutrašnjeg tržišta, koji su definisani u „Jedinstvenom evropskom aktu“ iz 1997. godine. Usvajanje koncepta IP u otvorenom i konkurentnom okruženju i prihvatanje „Direktiva industrijske politike« iz 1990. godine, i njihovo unošenje u „Ugovor iz Mاستrihta“, zasnovano je na neuspehu intervencija pojedinačnih država članica Unije, koje su bile praćene uskim nacionalnim interesima i ekonomskim nacionalizmom. Ta nova IP stvorena je na temeljima nacionalnih IP država članica i ravnoteže između države i tržišta.

Najznačajniji korak ka jednoj celovitoj i jedinstvenoj IP učinjen je donošenjem Lisabonske agende, kada su Uniji data šira ovlašćenja u definisanju ciljeva i načina njihovog ostvarivanja. Postavljanjem novog strateškog cilja Uniji, „Lisabonskom strategijom“ 2000. godine, započela je nova etapa i novi pristup industrijskoj politici Unije. Povod za njeno donošenje bila je analiza uzroka zaostajanja Evropske unije za SAD i Japanom u produktivnosti.

Jačanje konkurentnosti industrije Unije i potencijala za podsticanje industrijskog rasta, zapošljavanja i socijalne kohezije, polazi od ciljeva, koji su pre svega orjentisani na stvaranje uslova za razvoj istraživanja i inovacija, informaciono-komunikacionih tehnologija i obrazovanja i obuke. Prema tome, primarni zadatak je stvaranje uslova za razvoj inovativne i tržišno konkurentne industrije, koja bi trebalo da obezbedi dugoročno održiv rast industrijske proizvodnje, uz poštovanje ekoloških normi.

U nastojanju Evropske unije da postane najkonkurentnija svetska ekonomija koja se temelji na znanju, u srednjem roku, došlo je do velikog zaostajanja za planom sprovođenja ciljeva „Lisabonske strategije“. Proširenje Unije na 27 članica otežalo je postizanje ciljeva. Postalo je očigledno da je previše opštih ciljeva teško ispuniti.

Spora realizacija ciljeva „Lisabonske strategije“ zahtevala je od država članica da izvrše njenu reviziju. Zadatak revizija bio je predstavljene novih, celovitih i izmenjenih osnova za IP, kako bi se u budućnosti stvorila bolja klima za razvoj celokupne industrije Evropske unije.

Nova IP ima zadatak da dostigne druge relevantnije oblikovane ekonomske politike, kroz povezivanje različitih dimenzija IP, kako bi se snažnije uticalo na povećanje konkurentnosti industrije. Ona sadrži inicijative i instrumente, obezbeđuje kontinuitet, predhodno donetih dokumenta o IP, čime

bi u budućnosti trebala da doprinese povećanju efikasnosti i ostvarenju postavljenih ciljeva održivog razvoja industrije.

Reference

1. Audretsch D. B., "Industrial policy and international competitiveness, *Industrial policy in the European Community*", (1993), Edited by Nicolaides P., *European Institute of Public Administration, Maastricht*.
2. Devine, P., Katsoulacos Y., and Sugden R., "Competitiveness, subsidiarity and industrial policy", (1996), *Routledge London, England, str. 62*.
3. COM (70)100, "The Community's Industrial Policy: Commission Memorandum to the Council", *Commission of the European Communities, Brussels*, (http://aei.pitt.edu/view/eudocno/COM_=2870=29_100_final.html, 17.05.2005.).
4. COM (90) 556, "Industrial policy, in an Open and Competitive Environment: Guidelines for a Community Approach, with an Annex on European Industry in the 1990s' providing a comparison with industrial performance in the United States and Japan", (1990), *Commission of the European Communities, Brussels*, (http://aei.pitt.edu/view/eudocno/COM_=2890=29_556_final.html, 17.05.2005.).
5. Com (2002) 565 Final, "The European Research Area", (2002), *Commission of the European Communities, Brussels*, (http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/02-EU/ERA_NEWMOMENTUM_EN.PDF, 17.05.2005.).
6. Com (2002) 714, Final, "Communication From the Commission to The Council, The European Parliament, the Economic and Social Committee and The Committee of The Regions, *Industrial Policy in an Enlarged Europe*", (2002), *Commission of the European Communities, Brussels*, (http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/industrial_policy_enlarged_europe.pdf, 25.05.2006).
7. COM (2005) 141 final, "Integrated guidelines for growth and jobs 2005-2008", (2005) *European Commission, Brussels*, (http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/COM2005_141_en.pdf, 10.10.2006.).
8. COM (2005) 24, "Communication to the Spring European Council: "Working together for Growth and Jobs: A new Start for the Lisbon Strategy", (2005) *European Commission, Brussels*, (http://ec.europa.eu/prelex/detail_dossier_real.cfm?CL=en&DosId=192503, 20.05.2008).
9. COM (2006.) 502, "Pretvaranje znanja u praksu strategija inovacija za EU praksu: Sveobuhvatna EU", (2006), *Commission of the European Communities*,

- Brissel,
(http://www.innovaatiostrategia.fi/files/download/Commission_Abroad-basedinnovationstrategyfortheEU_2006.pdf, 25.08.2007).
10. COM(2007) 804 final, "Proposal for a Community Lisbon Programme 2008 – 2010", (2007), European Commission, Brussels,
(http://ec.europa.eu/growthandjobs/pdf/european-dimension-200712-annual-progress-report/200712-annual-report-community-programme_en.pdf, 18.03.2008.).
 11. European Council, Presidency Conclusions, (2000), European Council, Lisbon, (<http://ec.europa.eu> 10.05.2008.).
 12. EU portal for SMEs,
(http://europa.eu.int/comm/enterprise/enterprise_policy/charter/, 25.06.2007.).
 13. Savić Lj., "Ekonomika industrije", (2005), Centar za izdavačku delatnost, Beograd.
 14. Sauter, W., "Competition Law and Industrijal policy in the EU", Clarendon Press, (1997), Oxford, UK.
 15. SEC (2005) 385, "The economic costs of non-Lisbon - A survey of the literature on the economic impact of Lisbon type reforms", (2005), European Commission Brussels, (http://europa.eu.int/growthandjobs/pdf/SEC2005_385_en.pdf, 20.10.2006).
 16. Vajdenfeld, V. i Vesels V., "Evropa od A do Š - Priručnik za evropsku integraciju", (2003), Fondacija Konrad Adenauer, Beograd.
 17. <http://www.entereurope.hr/news.aspx?newsID=53&pageID=141>
 18. <http://ec.europa.eu/enterprise/csr/policy.htm>